

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่า
ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่
Eco-tourism Management Model by Ban Lao the Community
Participation in Mon Ngo Royal Project Development
Center Chiang Mai Province

พรชัย เพียรพล

ACADEMIC JOURNAL

UTTARADIT RAJABHAT UNIVERSITY
<http://research.uru.ac.th>

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่า
ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่

Eco-tourism Management Model by Ban Lao the Community
Participation in Mon Ngo Royal Project Development
Center Chiang Mai Province

พรชัย เพียรพล*

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่า ในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะศึกษา 4 ส่วน ส่วนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชน ส่วนที่ 2 ศึกษาศักยภาพของชุมชน ส่วนที่ 3 ศึกษารูปแบบของชุมชน ส่วนที่ 4 พัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน พื้นที่ในการวิจัย คือ ชุมชนบ้านเหล่า หมู่ที่ 4 ตำบลเมืองเก่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 140 ครัวเรือน 287 คน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านเหล่ามีลักษณะโครงสร้างที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศักยภาพของชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านเหล่ามีการจัดตั้งกฎระเบียบด้านการท่องเที่ยว รูปแบบการจัดการท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนบ้านเหล่ามีรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ และประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น การพัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชน พบว่า ชุมชนบ้านเหล่ามีการกำหนดมาตรการการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน มีการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเอง

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, การมีส่วนร่วม,ชุมชนบ้านเหล่า

*สาขาการพัฒนากฎมั่งคั่งอย่างยั่งยืน หลักสูตรวิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Abstract

This research is to study the formation of Eco-tourism Management Model by Ban Lao The Community Participation in Mon Ngo Royal Project Development Center The study breaks down into 4 sections 1 To study the context of the community. 2 To allocate the capacity of the community. 3 To examine the formation of the community. 4 To find ways to develop the Ecotourism of 140 households with 287 members within

Ban Lao community, Moo 4, T. Muangkai, A. Maetang Chiang Mai. To conclude, the study shows that with its rich nature, tradition and culture, Ban Lao community is an ideal surrounding to promote Ecotourism. Not only that, Ban Lao community design a regulation in order to preserve and protect the natural resources and the way of life within the community by managing its own touring scheme.

Keywords : Eco-tourism management model, participation ,ban lao the community

บทนำ

ชุมชนบ้านเหล่า เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ เป็น 1 ใน 38 พื้นที่โครงการหลวง ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2528 โดยหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี ประธานมูลนิธิโครงการหลวง รับสั่งให้เจ้าหน้าที่เดินทางไปสำรวจและจัดตั้งศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะขึ้น พื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 700-1,468 เมตร อุณหภูมิเฉลี่ย 24 องศาเซลเซียส ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ (2554) มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายมีทิวทัศน์ที่สวยงาม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั่วไป ที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองตามรูปแบบสังคมวัฒนธรรมชนบทบนพื้นที่สูง อย่างไรก็ตามการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีการดำเนินการที่ขาดการวางแผนที่ชัดเจน และขาดความร่วมมือกันอย่างจริงจังจากหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาล เอกชนผู้ประกอบการ ตลอดจนชาวบ้านในท้องถิ่นที่เป็นผู้รับทราบถึงปัญหาและรับผลกระทบโดยตรง ดังนั้นผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะหาแนวทางการพัฒนา และการแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกับชุมชน โดยให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์จากงานวิจัยด้านการท่องเที่ยว จึงได้ทำการศึกษาวิจัยการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่าในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่ขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท และศักยภาพของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของชุมชนบ้านเหล่า
2. เพื่อศึกษารูปแบบ และพัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนบ้านเหล่า

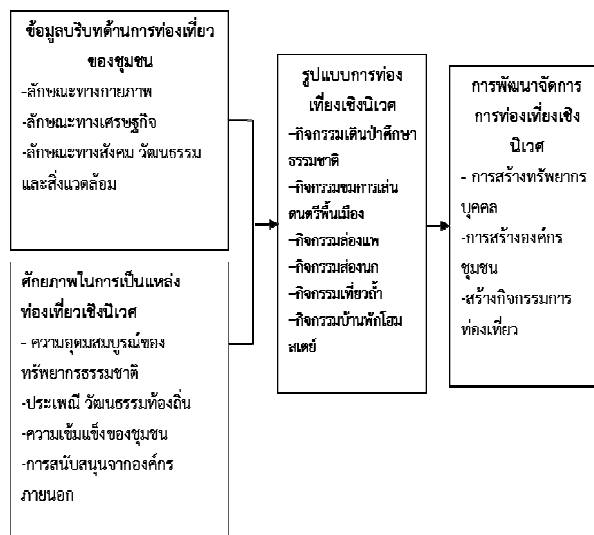
ขอบเขตการวิจัย

1. **ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย** ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยคือ บ้านเหล่าหมู่ที่ 4 ตำบลเมืองเก่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 140 ครัวเรือน 287 คน
2. **ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก** มีดังนี้
 - 2.1 ชุมชนบ้านเหล่าหมู่ที่ 4 ตำบลเมืองเก่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 140 ครัวเรือน 287 คน
 - 2.2 ตัวแทนชุมชนบ้านเหล่า โดยแบ่งออกเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และกลุ่มเยาวชนจำนวน 20 คน
 - 2.3 ตัวแทนผู้ประกอบการด้านที่พัก จำนวน 12 คน
 - 2.4 ตัวแทนผู้ประกอบการร้านอาหาร และร้านค้า จำนวน 5 คน
 - 2.5 ตัวแทนเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 5 คน
 - 2.6 ตัวแทนเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 5 คน
3. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา จำแนกเป็น 4 ส่วนคือ
 - ส่วนที่ 1 ศึกษาบริบทของชุมชน ประวัติความเป็นมา การก่อตั้งถิ่นฐานของชุมชน ลักษณะโครงสร้างของประชากรศาสตร์ ทรัพยากรในพื้นที่ ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สามารถจัดการได้โดยชุมชน
 - ส่วนที่ 2 ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว
 - ส่วนที่ 3 ศึกษาารูปแบบ โดยมีคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือความสามารถในการรองรับทางกายภาพ ความสามารถในการรองรับทางสังคม ความสามารถในการรองรับทางนิเวศวิทยา การมีส่วนร่วมในการจัดการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ส่วนที่ 4 การพัฒนารูปแบบการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเองและสังคมให้เกิดความเจริญก้าวหน้าโดยการวางแผนการพัฒนา และดำเนินงาน และสรุปผลร่วมกัน

กรอบแนวคิดงานวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงบริบทของแหล่งท่องเที่ยว และศักยภาพของการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้ทราบว่าชุมชนมีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเหล่าอย่างไร เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านการท่องเที่ยวนำมาวิเคราะห์ถึงความเหมาะสมของศักยภาพ และองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่ และสรุปแนวทางในการพัฒนาจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในรูปแบบที่เหมาะสมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเหล่าในพื้นที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีกรอบแนวคิดแผนการวิจัยภายใต้หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนดังต่อไปนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ 2 ประการ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมต่อแหล่งท่องเที่ยวชุมชนบ้านเหล่าควรเป็นอย่างไร ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาโดยการตอบคำถามแต่ละคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถอธิบายวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสำรวจบริบทของชุมชนชุมชนบ้านเหล่า หมู่ที่ 4 ตำบลเมืองเก่า อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนจำนวน 140 ครั้วเรือน 287 คน
2. หน่วยงานภาคเอกชน ประกอบด้วย ตัวแทนร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 5 คน
3. หน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วย ตัวแทนศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง(องค์การมหาชน) องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองเก่า โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเมืองเก่า โรงเรียนบ้านเหล่า จำนวน 5 คน
4. นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมในพื้นที่ จำนวน 20 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เอกสาร/หลักฐาน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. แบบสำรวจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านเหล่า
3. แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านเหล่า
4. แบบสอบถามแบบ Rating Scale โดยแยกเป็นหัวข้อทั้งหมด 6 ด้านคือด้านลักษณะทางกายภาพด้านการรักษาคุณภาพด้านศิลปวัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจและสังคมด้านธรรมชาติด้านการบริหารและการจัดการ
5. การประชุมกลุ่มชาวบ้าน (Focus group) เพื่อศึกษาจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยวและเรียนรู้ของแหล่งธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งธรรมชาติ ความเกี่ยวข้องของวัฒนธรรมท้องถิ่นกับแหล่งธรรมชาติ ความปลอดภัยของแหล่งธรรมชาติในการท่องเที่ยว และวิเคราะห์ถึงจุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค SWOT ANALYSIS

วิธีดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านเหล่า อำเภอมะแตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ข้อมูลบริบทชุมชนบ้านเหล่าผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลบริบทชุมชนเพิ่มเติมกับผู้รู้ ในชุมชนนอกเหนือจากในเอกสาร ใช้แบบสำรวจผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจที่เกิดจากสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านเหล่าร่วมกับกลุ่มตัวแทนชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มชาวบ้าน ผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนเพื่อนำไปวิเคราะห์และประเมินผลการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน จากกลุ่มแกนนำของกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการด้านที่พัก ร้านอาหาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเหล่า และตำบลเมืองกาย อำเภอแม่แตงจังหวัดเชียงใหม่

4. เก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการอบรมความรู้ (Training) และการทัศนศึกษาดูงาน (Education Tour) และการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Dialogue) ระหว่างชาวบ้านและนักวิจัย เพื่อเอาข้อมูลที่ได้มาจัดสร้างรูปแบบองค์ประกอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชน เช่น การตั้งองค์กรชุมชน รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาเกณฑ์และตัวชี้วัดด้านการจัดการการท่องเที่ยว และรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยวในบ้านเหล่า

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะมีการเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร/หลักฐาน ผู้ให้ข้อมูลหลายราย และใช้ข้อมูลนั้นมาตรวจสอบโดยการให้เจ้าของข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลก่อนนำเสนอ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอด้วยการพรรณนาปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างละเอียดทุกแง่มุมทั้งข้อมูลด้านกายภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน

การสอบถามความคิดเห็นของตัวแทนชุมชน นักท่องเที่ยวผู้ประกอบการด้านที่พักร้านอาหาร ร้านค้า เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเอกชนที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเหล่า เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบ้านเหล่าโดยการใช้การประชุมกลุ่มชาวบ้าน (Focus group) และวิเคราะห์ถึงจุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT ANALYSIS) และแบบสอบถามแบบ (Rating Scale) โดยแยกเป็นหัวข้อทั้งหมด 6 ด้านคือด้านลักษณะทางกายภาพด้านการรักษาคุณภาพด้านศิลปวัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจและสังคมด้านธรรมชาติด้านการบริหารและการจัดการ การวิเคราะห์ข้อมูลการเข้าถึงพื้นที่โครงการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวคณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาในรูปของจำนวนร้อยละที่ได้จากการสอบถามนักท่องเที่ยว

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 เพื่อศึกษาบริบท และศักยภาพของชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ของชุมชนบ้านเหล่า

1. ได้ทราบบริบทชุมชนและได้ข้อมูลของชุมชนเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านเหล่า เป็นข้อมูลที่บอกคุณลักษณะทรัพยากรในพื้นที่พื้นที่ธรรมชาติ ป่าต้นน้ำ ข้อมูลด้านพืชพันธุ์ธรรมชาติ และสัตว์ ภูมิปัญญา สินค้าหัตถกรรมจากชาวบ้านเหล่านี้ชุมชนได้รวบรวม จัดทำขึ้นเป็นเล่มเอกสาร ภายในชุมชนให้กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเหล่า และหน่วยงานในพื้นที่ อาทิศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ องค์การบริหารส่วนตำบลเมืองกาย

2. เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติชุมชนบ้านเหล่า ก่อนการวิจัยชุมชนบ้านเหล่า ตำบลเมืองกาย อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ไม่เคยมีแผนที่ของการท่องเที่ยว โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ชาวบ้านไม่เคยมีกิจกรรมร่วมกันในการจัดการแบบมีส่วนร่วม เมื่อการวิจัยเริ่มขึ้น ก็เกิดการเหนี่ยวนำให้สมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกันในเรื่องของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนได้กำหนด ยอดดอยม่อนเงาะ ป่าชุมชน การล่องแพ เป็นแหล่งท่องเที่ยวหลัก และกำหนดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แล้วร่วมกันพัฒนา จนเกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ยอดดอยม่อนเงาะประกอบด้วยความสนใจหลักคือ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ 3 เส้นทาง กับความหลากหลายทางชีวภาพในด้านพืชพันธุ์และสัตว์ป่ายังได้ชมทิวทัศน์ บริเวณจุดชมวิวดอยม่อนเงาะ สามารถชมทะเลหมอกและชมพระอาทิตย์ เป็นมุมกว้าง 360 องศาได้ และร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวใน ป่าชุมชนที่มีเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ 2 เส้นทางที่สามารถพบพันธุ์ไม้หายากและสมุนไพรที่ชุมชนได้นำมาใช้ประโยชน์จำนวนมาก และการล่องแพ ผจญภัยที่บ้านสบกาย ชมธรรมชาติที่สวยงามและความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ ชมโขดหินที่มีลักษณะ แตกต่างกัน รวมถึงต้นไม้ใหญ่อายุกว่าพันปีที่โคนลำโดยธรรมชาติ ตามริมสองฝั่งของลำน้ำแม่แตง โดยมีทั้งล่องแพไม้ไผ่และแพยาง โดยแพไม้ไผ่จะล่องในช่วงฤดูฝน ส่วนแพยางสามารถล่องได้ตลอดทั้งปี นอกจากการท่องเที่ยว ยอดดอยม่อนเงาะ ป่าชุมชน การล่องแพ ยังเกิดการท่องเที่ยวในสวนส้ม ชมแปลงชาพันธุ์ดี โรงงานแปรรูปชา ชุมชนม้งบ้านม่อนเงาะ และเกิดการท่องเที่ยวในลักษณะธรรมะ กับธรรมชาติที่วัดบ้านเหล่า มีกิจกรรมอื่นๆตามมาคือการพักโฮมสเตย์กับชาวบ้าน การเรียนรู้สมุนไพรพื้นเมือง ดูการสาธิตการแปรรูปเมี่ยง และหมอนใบชา

3. เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากการที่ชุมชนได้ทำกิจกรรมสร้างองค์ความรู้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผ่าน การอบรม การทัศนศึกษาดูงาน การประชุมกลุ่ม การจัดเวทีชุมชน การพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การร่วมสำรวจฐานทรัพยากรในชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเองให้สามารถรองรับการมาเยือนของ

นักท่องเที่ยวในระดับที่ยอมรับได้ ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักว่าคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการท่องเที่ยว และไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ได้เน้นถึงการสร้างศักยภาพของคนในท้องถิ่น ให้ใช้ความรู้ของตนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยให้มีความสอดคล้องกับภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

4. เกิดศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศพร้อมกับเกิดความรู้สึกรักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่มีอยู่ และชุมชนแสดงบทบาทแบบมีส่วนร่วมในการบริหารองค์กร งานวิจัยได้เกิดการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารองค์กรทำให้มีโครงการต่างๆ เกิดขึ้น คือ โครงการจัดการขยะในชุมชน โครงการจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งให้เห็นการตระหนักในคุณค่าของฐานทรัพยากรของชุมชนและจิตสำนึกในการรักษาดูแลและฟื้นฟูพื้นที่ธรรมชาติ พฤติกรรมการปฏิบัติของชาวบ้านในการรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ มีการเริ่มนำถังขยะไปตั้งในจุดต่างๆ เพื่อรองรับกิจกรรมจากนักท่องเที่ยว เป็นการสร้างกฎกติกาในชุมชนเป็นข้อพิสูจน์ว่าการท่องเที่ยวได้กลายเป็นเครื่องมือในการรักษาสิ่งแวดล้อมเพราะชาวบ้านมองเห็นคุณค่าเกิดการพัฒนาศักยภาพและฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายประการหายไปจากชุมชน เมื่อมีการวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้เกิดขึ้น ชาวบ้านบ้านเหล่าได้เกิดการฟื้นฟูภูมิปัญญาซึ่งแต่ก่อนเคยเป็นอุปกรณ์สำคัญในการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ที่เด่นชัดคือ ภูมิปัญญาในการใช้เครื่องมือในการเก็บเมี่ยงที่เลือกใช้เครื่องมืออย่างมีจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรป่าไม้ นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาได้ระหว่างเดินศึกษาธรรมชาติในเส้นทางศึกษาธรรมชาติของชุมชน การประกอบอาหารพื้นเมืองรองรับนักท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบ และพัฒนาการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนบ้านเหล่า

1. ได้มาตรการและระเบียบสำหรับการบริหารจัดการของชุมชนและนักท่องเที่ยว ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดมาตรการโดยรวมของชุมชน มาตรการโดยรวมของการท่องเที่ยวในพื้นที่ มาตรการในการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มาตรการการจัดการกลุ่มโฮมสเตย์ มาตรฐานด้านขีดความสามารถของการเดินป่าศึกษาธรรมชาติในป่าชุมชน มาตรฐานด้านขีดความสามารถของการจัดการด้านนันทนาการ และการอนุรักษ์ธรรมชาติ มาตรการ ระเบียบ ดังกล่าวได้เกิดขึ้น จากความพยายามของชุมชนเอง และจากการประเมินและรวบรวมความคิดเห็นของผู้มาเยือนที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลในเวทีชุมชนที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในจำนวนคณะผู้มาเยือน 12 คณะในช่วงระยะเวลา 1 ปี ระหว่างปี 2556 – 2557

2. เกิดรูปแบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมในการประสานงานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับหน่วยของรัฐ ในกระบวนการวิจัยนี้ ชุมชนได้เปิดเวทีและดำเนินกิจกรรมที่ได้เกิดการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานของคณะทำงานศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ที่ประกอบด้วยหน่วยงานของรัฐทั้งในและนอกพื้นที่ การมีส่วนร่วมภาครัฐดังกล่าวนี้คือตัวช่วยและตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือมากยิ่งขึ้นภายในชุมชนและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนา ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวางแผนร่วมกันโดยให้ชุมชนเป็นฐานการท่องเที่ยว (Community-based-Tourism)

3. ผลที่เกิดขึ้นตามมาคือการเกิดพลังอำนาจของชุมชนโดยการพัฒนาจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในครั้งนี้ได้นำไปสู่เรื่องอื่น ๆ ผลที่เกิดขึ้นนี้หลายกรณีไม่ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยตรง แต่เป็นความคาดหมายอยู่ว่าจะเกิดและเป็นสิ่งที่เกิดตามมามีความสำคัญมาก ในลักษณะของการสร้างศักยภาพของชุมชนทำการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืนจะให้เห็นได้จาก

- 3.1 การสร้างจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม
- 3.2 ความร่วมมือภายในชุมชน
- 3.3 เกิดภาวะผู้นำในท้องถิ่นสมาชิกของชุมชนบ้านเหล่า

อภิปรายผล

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา เริ่มแรกไม่ได้เกิดจากการจัดการโดยคนในชุมชน จึงทำให้เกิดปัญหาและความขัดแย้งทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในช่วงแรกไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้เนื่องจากคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเข้ามามีบริหารจัดการ แต่หลังจากที่ได้มีการหารือจนเกิดการประชุมแบบไม่เป็นทางการเกิดขึ้น และชุมชนได้เปิดเวทีและดำเนินกิจกรรมที่ได้เกิดการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานของคณะทำงานศูนย์พัฒนาโครงการหลวงม่อนเงาะ ที่ประกอบด้วยหน่วยงานของรัฐทั้งในและนอกพื้นที่ การมีส่วนร่วมภาครัฐดังกล่าวนี้คือตัวช่วยและตัวกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือมากยิ่งขึ้นภายในชุมชนและเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนา ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการวางแผนร่วมกันโดยให้ชุมชนเป็นฐานการท่องเที่ยว (Community-based-Tourism) เพื่อเพิ่มความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งงานวิจัยของกาญจนา แก้วเทพ (2533) สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดการจัดการขึ้นในชุมชน คือสภาพของชุมชนต้องมีตัวบ่งชี้ คือ 1) แรงเกาะเกี่ยวอันเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่มีทั่วไปในการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน 2) มีปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ เช่นความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรต่อการผลิต และ 3) การจัดการภายในที่มีอิสระต่อกระบวนการตัดสินใจในมิติต่างๆ เช่นมิติทางเศรษฐกิจ มิติการจัดการทรัพยากรกับความสัมพันธ์ทางสังคม โดยตัวบ่งชี้ของสภาพ

ชุมชนในเรื่องการมีปัจจัยในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอที่ไม่สอดคล้องกับทรัพยากรที่ลดน้อยลง จึงทำให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมขึ้นในชุมชน

การมีบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านเหล่าพัฒนา ได้ดำเนินการโดยการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม โดยให้สมาชิกในชุมชนแลกเปลี่ยนและเสนอความคิดเห็นการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้สอดคล้องกับศักยภาพทางการท่องเที่ยวและเงื่อนไขของชุมชนที่ได้ศึกษาไว้ สอดคล้องกับ ภราเดช พยัฆวิเชียร (2542) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำเป็นที่สุดก็คือการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนเสริมสร้างองค์ความรู้ต่างๆ เพื่อเป็นการลดช่องว่างของความอ่อนด้อย เพราะองค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็น เนื่องจากทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ ธรรมชาติ ระบบนิเวศ ชุมชน สังคม ดังนั้นถ้าชุมชนไม่แข็งแรงก็จะทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างไม่มั่นคงและก้าวหน้า ดังนั้นในการดำเนินการมีส่วนร่วมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนบ้านปางถ้ำ จำเป็นต้องนำองค์ประกอบหลักที่ได้กล่าวมาข้างต้นมาจัดการให้ครบสมบูรณ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

มูลนิธิโครงการหลวง สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) มีส่วนสำคัญในการผลักดันและให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชน โดยมีความเข้าใจที่จะประสานความร่วมมือกับคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการทรัพยากรของ Bruce (1997) อ้างใน สถาบันดำรงราชานุภาพ (2542) ที่ได้กล่าวไว้ว่า สิ่งที่เป็นหัวใจของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักวางแผน นักสิ่งแวดล้อม ช่างราชการและประชาชน ฯลฯ ต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง คือ แม้ว่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะเป็นเรื่องทางกายภาพ แต่ก็เกี่ยวข้องกับคน วิถีชีวิต และสังคมโดยรวม ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลง (Change) ความสลับซับซ้อน (Complexity) ความไม่แน่นอนหรือความไม่คงที่ (Uncertainty) และความขัดแย้ง (Conflict) และกระบวนการหนึ่งที่น่าจะเป็นเครื่องมือในการลดการเผชิญหน้าและความแตกแยกของการช่วงชิงและจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน คือ การใช้กระบวนการพัฒนาคนและศักยภาพของคนและชุมชนเพื่อการพัฒนา และจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแบบมีส่วนร่วมของประชาชน การศึกษาของโกศล ศรีประศาสตร์ (2542) ถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเขตอุทยานเขาหลัก-ลำรู่ จังหวัดพังงา พบว่า ประชาชนมีความพร้อมที่จะดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติเขาหลัก-ลำรู่ ถ้าหน่วยงานภาครัฐส่งเสริมอย่างจริงจัง จากปัจจัยสนับสนุนต่อความสำเร็จในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชื่อว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติเขาหลัก-ลำรู่ จะประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมแต่ต้อง

คำนึงถึงการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันในฐานะเจ้าของทรัพยากร และสอดคล้องกับการศึกษาของ สรัสวดี อาสาสรรพกิจ (2542) ที่กล่าวว่า การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ ได้ร่วมกันคิด พิจารณาและตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวในด้านที่ตนเองถนัดและมีศักยภาพเพียงพอ รวมทั้งโอกาสที่จะได้เรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ

การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านเหล่าพัฒนาเล็งเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติต่อวิถีการดำรงชีวิตเป็นสำคัญ จึงชุมชนได้ร่วมกันกำหนดมาตรการในการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการป้องกันทรัพยากรธรรมชาติในแหล่งท่องเที่ยว ทั้งมาตรการโดยรวมของการท่องเที่ยวในการห้ามกระทำสิ่งที่มีผิดขนบธรรมเนียมประเพณีหรือความเชื่อในชุมชน และมาตรการในการท่องเที่ยวแต่ละประเภท เช่น มาตรการในการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ มาตรการการจัดการกลุ่มโฮมสเตย์ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันเหตุที่อาจจะเกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน เพื่อพัฒนาให้ชุมชนแห่งนี้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวและได้กลายเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม การอาศัยพื้นฐานด้านอาชีพเสริมเป็นหลักในการรวมกลุ่ม เป็นการสร้างศักยภาพในการพึ่งตนเองให้กับชุมชนได้ ถวิล ภัณฑุชาญพิเศษ (2538) โดยเลือกที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมมากกว่าการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และสามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชิงอนุรักษ์ควบคู่กันไปกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม เช่นเดียวกับนำชัย ทนุผล (2542) ที่มองว่า ผลประโยชน์โดยตรงที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ การสร้างงาน การพัฒนาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ระบบการตลาดและระบบการผลิตวัตถุดิบท้องถิ่นเพื่อป้องกันระบบตลาด ส่งผลให้เกิดรายได้จากแหล่งรายได้ใหม่ ทั้งยังทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาในทางสร้างสรรค์ขึ้น มีการติดต่อทางสังคมที่มีรูปแบบมากขึ้น และมีสาธารณูปโภคที่ดีขึ้นตามไปด้วย จนนำไปสู่ความการเข้าร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทุกขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมโดยมองว่าตนเป็นเจ้าของทรัพยากรในชุมชนที่ต้องร่วมกันดูแล แต่ในการดำเนินการใดๆ ที่เกิดจากคนหมู่มากย่อมทำให้เกิดอุปสรรคจากการดำเนินกิจกรรมหรือผลจากการดำเนินกิจกรรมไม่มากนักน้อย

ข้อเสนอแนะการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

1.1 งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐสามารถที่จะนำรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนี้มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาฐานรากของชุมชนในท้องถิ่น ด้วยการเชื่อมโยงความร่วมมือในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน โดยหลักการที่ว่าต้องเกิดการมีส่วนร่วมด้วยการทำงานร่วมกัน โดยการเป็นหุ้นส่วนที่มีความเสมอภาคกัน การสร้างแกนนำเพื่อนำสู่การทำงานร่วมกัน

1.2 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชน อาจมีปัจจัยเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงหลายด้าน ดังนั้นแนวคิดในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนนั้น ควรสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนที่มีอยู่เดิม และด้านอื่นๆ เพื่อลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะด้านการบริหาร

2.1 การวิจัยนี้ชี้ว่าการกำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมเริ่มต้นด้วยการสร้างกลุ่มแกนรวมเป็นแกนกลาง เพื่อการทำงานร่วมกัน มีบทบาทเป็นแกนกลางที่ประกอบด้วยสมาชิกของชุมชน การเกิดกลุ่มแกนนี้มาจากแรงบันดาลใจต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในลักษณะจิตอาสา สมาชิกของกลุ่มแกนนำเป็นผู้สอดประสานในทุกภาคส่วนของชุมชนที่สามารถทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการประสานงานเชื่อมโยงภายในชุมชนให้เกิดผลสถานการณ์ของการสร้างกลุ่มแกนจะต้องชี้ว่าชุมชนได้เห็นประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันในการที่จะเข้ามาทำหน้าที่บทบาท ในขณะที่เดียวกันก็ยังสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนเองควบคู่ไปกับการดำรง เป้าหมายและภารกิจที่ทำได้โดยตลอด

2.2 การวิจัยนี้ชี้ว่าความร่วมมือในการทำงาน (Collaboration) เป็นกระบวนการและเป็นเป้าหมายของชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่ง ทำให้ผู้มีส่วนร่วมที่หลากหลายมาทำงานร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่ทำให้เกิดผล และต้องพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง โดยไม่ควรมีข้อจำกัดในเงื่อนไขเวลาจนเกิดเป็นเครือข่ายของการร่วมงาน ซึ่งต้องมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนสื่อสารข้อมูล ดำเนินกิจกรรมให้มีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยพัฒนาไป ประเมินไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไป และสามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้

2.3 ควรมีการจัดทำแผน/โครงการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ป่าชุมชนแห่งนี้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เสนอองค์การบริหารส่วนตำบลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับสนับสนุนในการดำเนินการตามแผนงาน/โครงการ ตลอดจนควรมีการประชาสัมพันธ์และ

ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ โดยจัดสรรผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน

2.4 หน่วยงานของรัฐและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรให้ความสำคัญและสนับสนุน เพื่อให้ชุมชนเข้าใจจุดเด่น รู้จักคุณค่าในสิ่งที่ตนมีอยู่และมีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อเป็นการปลูกฝังสร้างค่านิยม ความรักสามัคคี ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในเขตพื้นที่ป่าชุมชน ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

โครงการวิจัยครั้งนี้สามารถดำเนินงานต่อไปได้ เพื่อที่จะสามารถไปมีส่วนช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถที่พัฒนาได้อย่างยั่งยืนและมั่นคงอย่างมีคุณภาพ เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นครั้งแรก ซึ่งผู้วิจัยสามารถศึกษาจนได้ข้อมูลที่จำเป็นและเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านเหล่าซึ่งสามารถนำไปพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- ถวิล กัญญาพิเศษ. (2538). **วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวตนเองในชุมชนชนบท**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นำชัย ทนผล. (2543). **การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**. รายงานการวิจัย. สาขาวิชาพัฒนาการท่องเที่ยว คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ภราเดช พยัฆวิเชียร.(2542). **“เรื่องนโยบายอุปสรรคของรัฐในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”**. ปีการศึกษา 2542 ณ ห้องปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศูนย์วิจัยป่าไม้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2538). **โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีภาคใต้**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.